

PETER SANDSTRÖM

-presentation av författarpristagare vid ceremoni på svenska ambassaden i Helsingfors den 2 september 2021

Det finns författare som i sina böcker bygger en värld, bestående av en landsända, en stad och några hus. Så gjorde William Faulkner när han byggde sitt Yoknapatawpha county och så gör Peter Sandström när han bygger staden Nykarleby i Österbotten, en stad som har en flod, ett kraftverk och en kraftverksdamm, ett seminarium, en esplanad, en kyrka och ett torg där man spelar fotboll, ett vattentorn och en skola. Över kraftverksdammen går en spång och över den spången går berättelsernas huvudpersoner många gånger. I novellen "Son" (i *till dig som saknas* från 2012) får vi gå med far och son genom staden:

Vi gick över spången vid kraftverket, och månen skymtade bakom de trasiga molnen, men sveptes sedan in och regnet tilltog. Far gick framåtlutad över spången, och jag gick bakom honom, men jag kunde gå rak, vinden fick inte tag i mig. Vi kom svepande förbi kraftverket som sirrade i mörkret och fortsatte sen genom parken där de höga träden högg neråt med grenarna och försökte nå oss men vi gick raskt och jag tänkte att vi hade kommit till en spökstad och att det nu skulle ske hemska saker[...] Vi passerade kyrkan och skolan och torget, och bakom det gamla mejeriet fanns vi den här tiden små tråkåkar där sällskapen kom samman.

Till denna värld, detta berättelsernas rum, kommer Peter Sandströms människor ofta tillbaka. De reser då till det barndomens och ungdomens rum där man har ett eget språk. Och alla vi som då och nu kan tala med vår barndoms dialekt vet att mors och mormors språk sitter mycket nära själen. Replikerna på den österbottniska dialekten har innebörder och en klang som inte riksspråket har: de som talar detta språk är människor som man kan lita på: "En gång när jag frågade: 'Papp, nåar ska du byri arbeit ijen?' svarade han 'Ti ringär noo i måro'". (novellen "Evigheten" i *Mamma november* 2018)

Detta österbottniska rum har en motpol i staden Åbo, eller Aboa, där det finns ett mindre fint område kallat Port Arthur som skildras så här i novellen "Det finns ingen synonym till kusin" (i *till dig som saknas* 2012)

Det här hände i Åbo när jag redan bott en tid i Port Arthur i en av de snedfarna trähuslängorna nere vid Annaparken en trakt där finnarna drack och skrek hela natten. Det sades att inte ens polisen vågade patrullera i de kvarter som ramades in av Mikaelsskyrkan, Kakolabacken och järnvägen ner till hamnen, men det där stämde inte. Den som inte tiggde om bråk fick gå fri, och det var sällan man såg någon ligga på gatan. Den som låg fick ofta hjälp med att resa sig upp.

I nästan alla Peter Sandströms berättelser finns åtminstone ett av dessa två rum, och i dessa rum eller världar finns ett jag eller en huvudperson och de liknar mycket varandra. Ibland heter detta jag Peter Sandström och Sändi, en annan gång "Peter" eller "Petrus" eller "Piotr". Huvudpersonen kan heta "Sandström" i novellen med samma namn eller bara "P" eller "Peter". Denne Peter Sandström eller någon av hans alla avatarer har en hustru som heter Zebra eller Darling eller Blomgren, och han har faktiskt skrivit de böcker där han själv figurerar – så berättas i novellen "Till dig som färdas" (i *till dig som saknas* 2012) att:

Under åren hade jag då och då ögnat igenom den text som de sex raderna hade plockats ur, en svit som ingick i en tunn bok med titeln "Syster Måne". Boken fick ett hyfsat mottagande när den kom ut, men gick snabbt under i floden av deckare, episk prosa och memoarer av politiker och för detta idrottsstjärnor.

Och i novellen "Sandström" (i *Syster måne* 2001), får sonen till denne Sandström porträttera sin far:

Han var en före detta rocksångare och tidningsman som hade kommit ner från en av småstäderna på den österbottniska kusten i slutet av förra seklet, tagit jobb på en mindre tidskrift och hankat sig fram på det viset. Han försökte skriva annat också, dikter och olika slags prosa, men det enda han nånsin blev lite känd för var faktiskt ett hörspel som i översättning sattes upp av den finska radioteatern och sändes alldeles i slutet av nittioalet. Hörspelet hette "Plebejerna" och var en ruskig historia som utspelade sig i ett klassrum där några skolelever börjar tortera sin lärare medan de andra tittar på eller väljer att titta bort.

Det är denne Peter Sandström eller någon av hans avatarer som färdas mellan de två världarna, Österbotten och Åbo. Och de resor denne person gör är inte bara en resa i rummet, utan det är nästan alltid en resa i tiden – till barndomens och ungdomens Nykarleby. Om **rummet**, är den ena koordinaten i Peter Sandströms litterära koordinatsystem är **tiden** det andra. Det finns nästan alltid ett nu och ett då i hans berättelser, och det handlar ofta om minnen av den tid som gått, minnen av en annan tid, av en svunnen värld.

I den fina romanen *Transparente blanche* (från 2014) tecknas denna försvinnande värld, och om sin mor och far berättar Peter:

De hade vuxit upp i en värld där arbetet gjordes utomhus, i sol och dimma, i hällande regn, i snöfall och gnistrande köld. Träd fälldes, kor mjölkades, hästar spändes för plogar och harvar och kärror, maskiner plockades i bitar och fogades samman på nytt. Djur dödades, djur förlöstes. Allt gjordes under den stekande solen, eller den bistraste av stjärnhimlar. Allt gjordes under molnen som svepte in från väster, eller i halvmörker efter regniga dagar. Det arbetades jämt. Något annat fanns inte att göra. [---] Det fanns inte plats för utsvävningar och nymodigheter, utan det som fanns fick bestå, man lappade och lagade och använde rummen till att äta i och sova i. Röken steg ur skorstenarna, mörkret sänkte sig. [---] Men det var nittonhundratrettio och det var nittonhundrafyrtio. Och sedan när femtiotalet påbörjat sin nedräkning, var det många som såg att vägen öppnades, vägen som ledde till den nya världen, och plats där alla inte längre behövde kunna allt, och där allt fler saker fanns att köpa för pengar. [----] Var och en som fick ha livet och hälsan kom förr eller senare fram till en punkt då insikten stod klar. Den världen som en gång gavs åt mig att ta i besittning finns inte längre.

Tiderna korsas i Peter Sandströms berättelser och resorna till olika tider avtäcker världar som alla är underkastade förändringens och utplåningens lag. Men i berättelserna om dessa försvinnande världar, i den melankoliska sång om ett försvinnande Österbotten som Peter Sandström har skrivit, har den förvandlande kraft som finns i minnet givit detta Nykarleby nytt liv.